

ŞÜKRİ
Bidlīsī

(d. 15. yüzyılın ikinci yarısı; ö. > 1530)

HAYATI

Bitlis'te doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmiyorsa da 15. yüzyılın ikinci yarısında doğmuş olduğu tahmin edilmektedir. Kaynakların Şükrī-i Bidlīsī, Mevlānā Şükrī ve Mevlānā °Aşiq isimleriyle andığı Ş., *Selīmnāme*'sinde iki yerde Kürt kökenli olduğunu,¹ bir yerde de Türk ile Türk, Kürt ile Kürt olduğunu söyler.²

Şuara tezkirelerinde Ş. ile ilgili verilen bilgiler az ve birbirini tekrarlayan niteliktedir. Genç yaşta Gilān ve Herāt'ta eğitim görmüştür. Steidl, Ş.'nin Osmanlı topraklarına gelmeden önce Akkoyunlu sarayında yaşadığını, eserine de Akkoyunlu diyalektinin özelliklerini yansıttığını söyler.³ *Şerefnāme*⁴ ve *Tārīh-i Meşāhir-i Kürd*'de⁵ verilen bilgiye göre, Kürt emirlerinden ve Bitlis'in mahalli beylerinden olan Ş., başlangıçta Türkmen beylerinin hizmetinde bulunmuş ve sonra Bitlis hakimi Şeref Hān'ın hizmetine girmiştir. 1512 yılında I. Selīm Osmanlı tahtına geçince İstanbul'a gelerek hükümdara bir kaside sunan Ş. hem padişahın özel meclisine girmiş, hem de caize ve Diyārbekir (Diyarbakır) havalisinde zeamet ile ödüllendirilmiştir.⁶ Zülqadir beyi Şeh-süvāroğlı °Alī Bey'in hizmetinde bulunmuş, bu beyin öldürülmesinin (928/ 1521-22) ardından da yerine getirilen Qoçī b. Hālīl'e kapılanmıştır.⁷ Selīm'le İrān,⁸ Süley-mān'la da Belğrād ve Rodos seferlerine katılmış,⁹ kadılık, müftülük ve müderrislik yapmıştır.

Selīmnāme'nin sonunda "Der vaşf-ı kemāl-i Şükrī ve ahvāl-i o"¹⁰ başlığı altında kendisi hakkında verdiği bilgilere göre, Ş. Çağatayca, Farsça, Ermenice, Arapça, Kürtçe ve Hintçe'yi her birinde gazel söyleyecek derecede iyi bilmektedir. Yine kendi ifadesi göre Arapça, Farsça ve Türkçe çok sayıda eser okumuş, aruz ve kafiye de ve daha birçok bilim sahasında yetenekli bir kişidir. Ş. bu maharetlerine rağmen asıl şöhretini yazmış olduğu *Selīmnāme* ile kazandığını belirtmiştir.¹¹ Ş.'nin ölüm tarihi kesin olarak bilinmiyor. Ş.'nin kendisi gibi tarihçi olan oğlu Mollā Şihābī *Yemen Tārīhi* adlı bir kitap yazmıştır.¹²

ESERLERİ

① *Selīmnāme*

Ş.'nin *Selīmnāme* veya *Selīmīnāme*, kimi kaynakların ise *Fütūhātü's-Selīmiyye*¹³ ve *Fütūhāt-ı Selīm Hān*¹⁴ adıyla bahsettiği eser, 5829 beyitten oluşan ve fā°ilātün fā°ilātün fā°ilün vezninde yazılmış bir mesnevidir. Tanrı'ya övgü (1.-51. beyitler), münacat (52.-87. beyitler), naat (88.-119. beyitler), Qānūnī'nin medhi (120.-158. beyitler), kaside (159.-194. beyitler), gazel (195.-202. beyitler) ve sebab-i telif (203.-283. beyitler) kısımlarıyla başlayan eser, I. Selīm'in hayatını anlatır ve I. Süley-mān'ın tahta geçişiyle biter (284.-5734. beyitler). Selīm'in 1490-1520 yılları arasın-

mediğini, o devirde şairlere gösterilen ilginin kendi devrinde gösterilmediğini belirtir.²⁰ Süleymân doğumundan tahta geçişine kadarki hayatını anlatan bir *Süleymān-nāme* yazıp getirdiği takdirde kendisine sancak verileceğini vadetmiş, ancak Ş.'nin ömrü bu eseri yazmaya yetmemiştir. °Alī, şairin *Süleymānnāme*'nin bazı bölümlerini yazdığını, fakat tamamlayamadan öldüğünü söyler.²¹

Ş.'nin Selīm'e çok yakın olması, birlikte bazı seferlere katılması ve yazdıklarını Şehsüvâroğlu °Alī Bey ile Qoçi Bey gibi devri iyi bilen kişilere dayandırması eserin değerini artırmaktadır. Eserin I. Selīm'in cenaze töreninin anlatıldığı kısmı gibi bazı yerlerinde eski Türk geleneklerinden izler vardır.²² Ş. eser boyunca Selīm'i över, olaylar karşısında objektif olduğu söylenemez. Mekan ve olayların tasvirinde eserin edebi yönü ağır basar. *Selīmnāme* Osmanlı coğrafyasında yazılmış olmasına rağmen karışık dilli bir eserdir. Azerice ve Çağatayca'nın bazı öğelerini taşımaktadır. Cevrī, eski Türkçe dediği eserin dilini kaba ve tatsız, sözlerini gevşek, üslubunu yavan ve zorlayıcı bulur.²³ Benzer eleştirileri Latîfî de yapmıştır.²⁴ Eserdeki Azerice özelliklerin sebebi, Bitlis'in Azericenin etki alanına girmesidir. Çağatayca öğelerin sebebi ise Ş.'nin 15. yüzyılın büyük Çağatay şairi °Alī Şīr Nevā'î'nin etkisinde kalmasıdır.²⁵ Eserin kelime hazinesi zengin sayılamaz. Yersiz imale ve zihafklar yanında کافی hatalarına da rastlanmaktadır.

Selīmnāme, yazıldığı dönemden itibaren birçok esere kaynaklık etmiştir. Tarihi değerinin yüksekliği sebebiyle 1030/1620-1621'de Çerkesler Kâtibi Yūsuf (ö. ?) eseri nesre çevirmiştir. Divan-ı hümayun katiplerinden Cevrī (ö. 1065/1654), 1037/1627-1628'de hata ve yanlışlıklarını giderdiği eseri, manzum olarak yeniden yazmıştır. Uğur'a göre, Hoca Efendi (ö. 1008/1599) *Selīmnāme*'nin bazı bölümlerini Ş.'den almış ve bilhassa nazım parçalarını kelime kelime kopyalamış olduğu halde "Limünşihî" başlığıyla vermiştir.²⁶ *Selīmnāme*, Mustafa Argunşah tarafından üç nüshaya dayanarak tenkitli metin olarak yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

① *Selīmnāme*

Yazmalar: (1) Afyon, Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi, no. 30; 224 y., 13 satır, talik. İstinsah tarihi, yeri ve müstensihî yoktur. (2) Ankara, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, no. Y. 283; 173 y., 17 satır, nesih. İstinsah tarihi: 956/1549-1550. Müstensihî Hüsvrev Paşa Cāmi'ci İmāmı Mehmed Rāğıb b. °Oşman. (3) Berlin, Staatsbibliothek (eskiden Marburg Staatsbibliothek), Orient, Oct. 1045 (Petra Kappert, *Die Osmanischen Prinzen und Ihre Residenz Amasya im 15 und 16 Jahrhundert* ([Leiden], 1976), 76). (4) Bursa, Eski Basma ve Yazma Eserler Kütüphanesi, Genel Ktp. Bölümü no. 1212; 43 y., 13 satır, nesih. Eksik bir nüshadır. (5) Erzurum, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege Bölümü no. 308; 245 y.. 181. varağa kadar iki sütun, 9 satır, nesih; sonrasında üç sütun, 12 satır, divani. İstinsah tarihi, yeri ve müstensihî yoktur. Başlıkların yeri boş bırakılmıştır. Kütüphaneye Agah Sırrı Levend'den geçmiştir. (6) İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine no. 1597-1598;

277 y., 11 satır, harekesiz talik. İstinsah tarihi, yeri ve müstensihî yoktur. İçinde 24 minyatür vardır. Aslına uygun nüsha budur. İçerisinde tezhipli ve çapraz yazılmış sayfalar vardır. Daha önce parçalanmış olarak iki ayrı numarada kayıtlıken sonradan birleştirilmiştir. (7) Kudüs, Bet ha-Sefarim he-Leumi ve ha-Universitai, Yah. Ar. 1116. İstinsah tarihi: Şaban 933/Mayıs 1527. İçinde 14 minyatür vardır (krş. Zeren Tanındı, “Additions to Illustrated Manuscripts in Ottoman Workshops,” *Muqarnas*, c. 17 (2000), 160). (8) Londra, The British Museum, no. Or. 1039; 196 y., 15 satır, harekesiz nesih. İstinsah tarihi: 972/1564-1565. Müstensihî İbrâhîm b. °Abdullâh’dır (C. Rieu, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum* (London, 1888), 174, no. 1039.). İstinsah hataları ve eksikleri bulunan bir nüshadır. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar ve Ahmet Gül tarafından yayımlanmış, fakat hatalarının çokluğu sebebiyle piyasaya verilmemiştir. (9) Uppsala, Uppsala Universitetsbibliotek, 206; 76 y., 15 satır, divani. İstinsah tarihi: 16 Rebiülahir 965/6 Şubat 1558. Müstensihî belli değildir. Çok eksik bir nüshadır (G.J. Tornberg, *Codices arabici, persici et turcici Bibliothecae Regiae Universitatis* (Upsaliensis-Lundae, 1849), 125). (10) Viyana, Österreichische Nationalbibliothek, H.O 32; 88 y., 15 satır, talik. Çok eksik bir nüshadır. Flügel’e göre, 927/1521’de yazılmıştır. Anlatılan olaylar, Safer 927/ Ocak-Şubat 1521 yılındaki Cânberdi Ğazâli isyanının bastırılmasına kadar devam eder (Gustav Flügel, *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien*, c. II (Wien, 1865), 229). Steidl, bu nüsha üzerinde doktora tezi hazırlamış, özetini yayımlamıştır.

Edisyonlar: Alfons Leopold Steidl, *Die Wiener Handschrift des Selîmî-nâme von Şükri: ein türkisches Sprachdenkmal*. Doktora tezi (Viyana Üniversitesi, 1938); Arap harfli Türkçe metin ve Almanca’ya tercümesi. Mustafa Argunşah, *Şükri’nin Selîmnamesi ve Eserdeki Doğu Türkçesi Unsurları*, yüksek lisans tezi (Marmara Üniv. 1986). Mustafa Argunşah, “Bitlisli Şükri’nin Yavuz Sultan Selim Mersiyesi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1994), 211-218. *Şükri-i Bidlîsî, Selîmnâme*, haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Ahmet Gül, (İstanbul, 1995) [Kitap basılmış, ancak bir kaç kişiye ulaştıktan sonra piyasa verilmekten vazgeçilmiştir]. Mustafa Argunşah, *Şükri-i Bitlisi, Selîm-name*, (Kayseri, 1997). Çalışma, yazarın hayatı, eserin inceleme, çevrimyazı, edisyon kritikli metni, sözlük ile yer, kişi ve terim adları dizininden oluşmaktadır.

Çeviriler: Alfons Leopold Steidl. *Die Wiener Handschrift des Selîmî-nâme, von Şükri: ein türkisches Sprachdenkmal*. Doktora tezi. (Viyana Üniversitesi, 1938); Arap harfli Türkçe metin ve Almanca’ya tercümesi.

Genel Kaynakça:

°Âlî, *Kühü’l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Kütüphanesi 3407, 419a. Joseph v. Hammer, *Geschichte des Osmanischen Dichtkunst*, c. 2 (Pest, 1837), 452. Meḥmed Süreyyâ, *Sicill-i °Osmânî*, c. 3 (İstanbul, 1311/1893-94), 155. Herbert Jansky, “Die Chronik des Ibn Tūlūn als Geschichtsquelle über den Feldzug Sultan Selim’s I gegen die

Mamluken,” *Der Islam*, c. 18 (1929), 24-33. Kātib Çelebî, *Keşfü’z-Zünûn*, c. 2 (Istanbul, 1941), 1237. A. Steidl, “Die Wiener Handschrift des Selīmī-nāme von Şükrî,” *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 49 (1942), 180-233. Bābā Merdūh Rūhānī, *Tārīh-i Meşāhir-i Kürd*, c. 1 (Tahran, 1364/1945), 159. *Latîfî’s tezkere*. Nach dem Druck Istanbul, mit Verbesserungen und Zusätzen aus Hss. Ed. O. Rescher (Osnabrück 1979 [1950]), 159-161. Bağdādî İsmā’îl Paşa, *Hediyetü’l-‘Ārifîn*, c. 1 (Istanbul, 1951), 419. Agah Sırrı Levend, *Gazavat-nameler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavat-namesi* (Ankara, 1956), 22-24. Vasfî Mahir Kocatürk, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi* (Ankara, 1970), 316-317. Şehabeddin Tekindağ, “Selīm-nameler,” *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1 (Istanbul, 1970), 197-230. ‘Āşîq Çelebî, *Meşā’irü’ş-Şu‘arā* (London, 1971), 249a. Bursalı Mehmed Tāhir, ‘*Osmānlı Mü’ellifleri*, c. 3 (Istanbul, 1975), s. 140. Petra Kappert, *Die Osmanischen Prinzen und Ihre Residenz Amasya im 15 und 16 Jahrhundert* ([Leiden], 1976), 76. Ahmet Uğur, “Selim-nāmeler,” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (1978), 367-380. Aynı yazar, “Şükri-i Bitlisi ve Selīm-namesi,” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25 (Ankara, 1981), 325-347. Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok (Ankara, 1982), 58. İsmail Erünsal, “Kanuni Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn’amat Defteri,” *Osmanlı Tarih Araştırmaları*, 4 (1984), 1-17. Mustafa Argunşah, “Şükri-i Bitlisi, Selīm-namesi ve Eserin Dili,” *Türk Dünyası Araştırmaları*, 55 (1988), 51-70. Mustafa İsen, *Künhü’l-Aḥbār’ın Tezkire Kısım* (Ankara, 1994), 233-235. Şeref Hān, *Şerefnāme (Kürd Tarihi)*, çev. Mehmet Emin Bozarlan (Istanbul, 1998), 280. Zeren Tanındı, “Additions to Illustrated Manuscripts in Ottoman Workshops,” *Muqarnas*, c. 17 (2000), 160.

¹ Şükrî, *Selīm-nāme*, haz. Mustafa Argunşah (Kayseri, 1997), 5764. ve 5784. beyitler.

² Şükrî, *a.g.e.*, 5803. beyit.

³ A. Steidl, “Die Wiener Handschrift des Selīmī-nāme von Şükrî,” *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 49 (1942), , 186-187.

⁴ Şeref Hān, *Şerefnāme (Kürd Tarihi)*, çev. Mehmet Emin Bozarlan, 2. basım (Istanbul, 1998), s. 280.

⁵ Bābā Merdūh Rūhānī, *Tārīh-i Meşāhir-i Kürd*, c. I (Tahran, 1364/1945), 159.

⁶ ‘Āşîq Çelebî, *Meşā’irü’ş-Şu‘arā* (London, 1971), 249a.

⁷ Şehabeddin Tekindağ, “Selīm-nameler,” *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1 (Istanbul, 1970), 215.

⁸ Mehmed Süreyyā, *Sicill-i ‘Osmānī*, c. 3 (Istanbul, 1311/1893-94), 155.

⁹ ‘Āşîq Çelebî, *a.g.e.*, 249a.

¹⁰ Şükrî, *a.g.e.*, 5768.-5829. beyitler.

¹¹ Şükrî, *a.g.e.*, 5768.-5814. beyitler.

¹² Bursalı Mehmed Tāhir, ‘*Osmānlı Müellifleri*, c. 3 (Istanbul, 1975), 140.

¹³ Kātib Çelebî, *Keşfü’z-Zünûn*, c. 2 (Istanbul, 1941), 1237; Bağdādî İsmā’îl Paşa, *Hediyetü’l-‘Ārifîn*, c. 1 (Istanbul, 1951), 419.

¹⁴ Muşafā ‘Ālī, *Künhü’l-Aḥbār*, Nuruosmaniye Kütüphanesi 3407, 419a.

¹⁵ Şehabettin Tekindağ, “Selīmnameler,” 216.

¹⁶ Mustafa Argunşah, “Bitlisli Şükrî’nin Yavuz Sultan Selim Mersiyesi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1994), 211-218.

¹⁷ Mustafa İsen, *Künhü’l-Aḥbār’ın Tezkire Kısım* (Ankara, 1994), 234.

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE

C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

¹⁸ İsmail Erünsal, “Kanuni Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn’amat Defteri,” *Osmanlı Tarih Araştırmaları*, c. 4 (İstanbul, 1984), 9.

¹⁹ Latîfî, *Tezkire-i Latîfî* (İstanbul, 1314/1898-1899), 204.

²⁰ Mustafa İsen, *Künhü'l-Aḥbâr*, 234.

²¹ Mustafa İsen, *Künhü'l-Aḥbâr*, 234.

²² Şehabettin Tekindağ, “Selimnameler,” 216.

²³ Cevrî, *Selîmnâme*, Millet Kütüphanesi, İstanbul, Manzum 1310, 3b-5a.

²⁴ *Latîfî's tezkere*. Nach dem Druck Istanbul, mit Verbesserungen und Zusätzen aus Hss. Ed. O. Rescher (Osnabrück 1979 [1950]), 159-161.

²⁵ Mustafa Argunşah, *Şükri'nin Selim-namesi ve Eserdeki Doğu Türkçesi Unsurları*, yüksek lisans tezi (Marmara Üniv. 1986); Mustafa Argunşah, “Şükri-i Bitlisi, Selim-namesi ve Eserin Dili,” *Türk Dînyası Araştırmaları*, 55 (1988), 51-70.

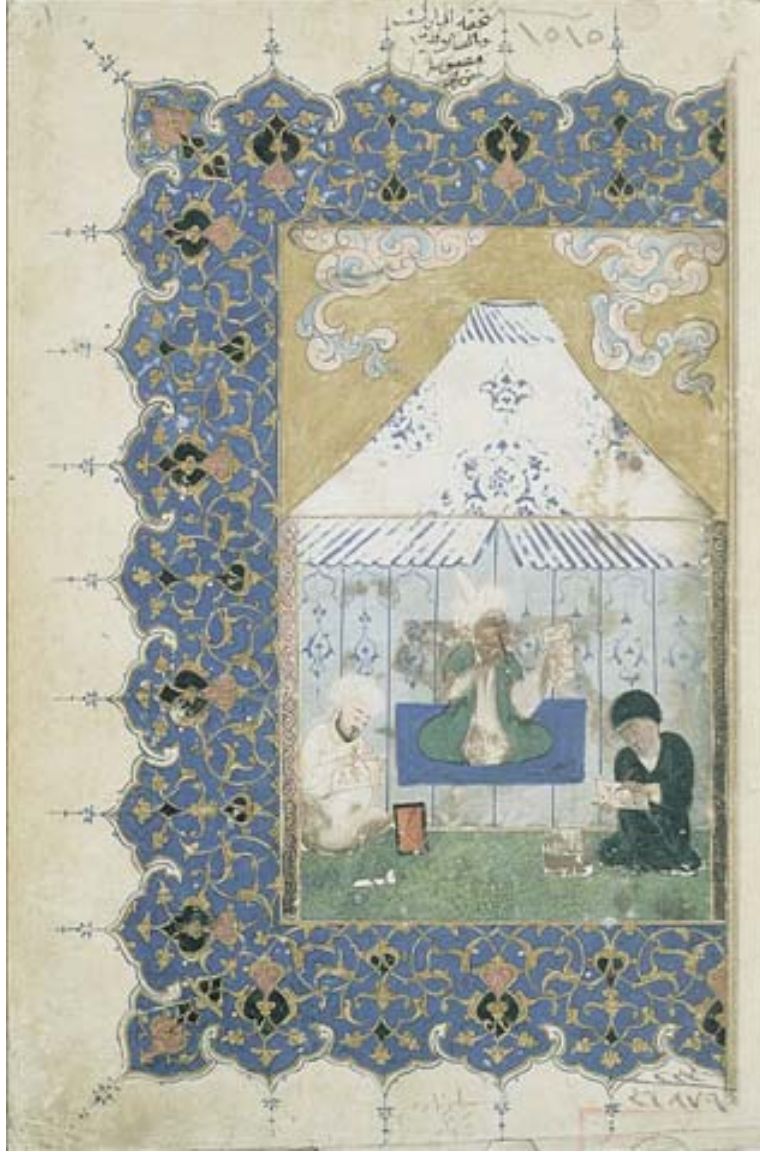
²⁶ Ahmet Uğur, “Selim-nâmeler,” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (1978), 377.

Mustafa ARGUNŞAH

Ağustos 2005

Minyatürler Topkapı Sarayı Müzesi'nin izniyle Yıldırım Özbek, “Şükri-i Bitlisî Selimnâmesi Minyatürleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2004), 151-158, 169-193'de yayınlanmıştır. Bu makaledeki minyatürler Özbek'in yazısından alınmıştır.

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE
C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

Şükri, *Selimnâme*, İstanbul, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 1597-1598, y. 1a.

Minyatürde birisi çadırda ve tahtta oturan, ikisi yerde oturan üç kişi var. Yerde oturanlardan birisinin elinde “Naqqâş-ı *Selimnâme*”, diğ erinin elinde “Kâtib-i *Selimnâme*” yazılı. Tahtta oturan (Şükri ?) elindeki kağıtta ise “şâh-ı şîr-efgen Selim-i nâmdâr hem zamâne-küşâd-ı ebedî hem şehriyâr” yazıyor. Yerdeki açık kitapta *Selimnâme*’nin ilk mısraı olan “Başlayalum sözni bismillâh ile” yazılı.

Şükri, *Selīmname*, İstanbul, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 1597-1598, y. 2a.

Bâhir-i cüd u ħudâvend-i vücüd
Mebde-i feyz ü mu°in-i ehl-i cüd
Zâti şirket töhmetinden bî-niyâz
Vaşfi vasmekten müberrâ kâr-sâz

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE
C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

Şükri, *Selimnâme*, Istanbul, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 1597-1598, y. 32a.

Selim I. ile babası Bāyezīd'in Edirne'de otağda sohbetleri.

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE
C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

Şükrî, *Selīmname*, Istanbul, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 1597-1598, y. 156a.

Selīm I. tahtta oturuyor, vezirleriyle Āzerbaycān için ikinci bir seferi istişare ediyor.

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE
C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

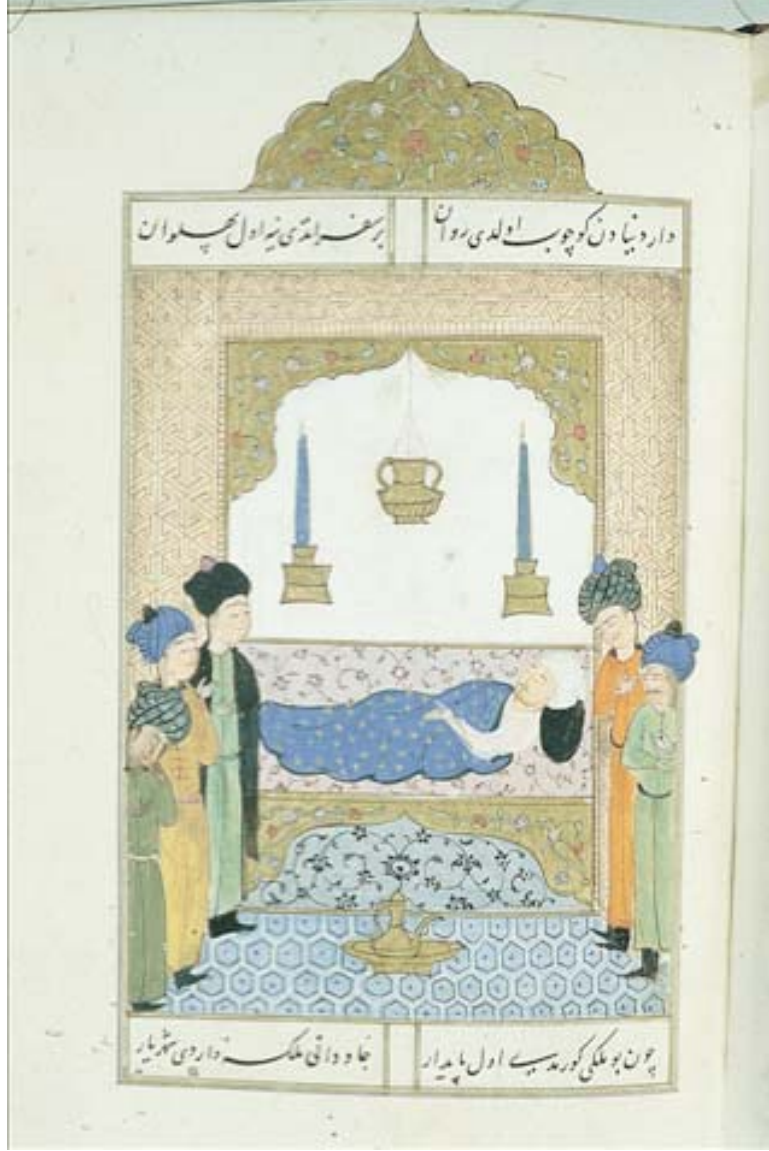

Şükri, *Selimnâme*, Istanbul, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 1597-1598, y. 235a.

Osmanlı-Memlûk savaşı anlatılıyor.

Şükrî, *Selîmnâme*, İstanbul, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 1597-1598, y. 254a.
İskenderiyye kalesi önünde içi asker dolu üç Osmanlı gemisi var. Kalede Selim I. ve iki kişi gemileri seyrediyor.

Şükrî, *Selîmnâme*, Istanbul, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 1597-1598, y. 267a.

Selîm I. ölüm döşeğinde. Başında beş kişi ağlıyor.